

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อโครงการวิจัย : หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในกรณีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้ออารีย์ อึ้งจะนิล และคณะ

ที่มาของปัญหา

ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลเป็นมาตรการทางกฎหมาย ปรากฏทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ และระบบกฎหมายซีวิลลอร์ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ตลอดจนเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาล อย่างไรก็ตาม ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลในประเทศไทย ตามมาตรา ๓๑-๓๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้อำนาจศาลสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนหรือฟ้องร้องผู้กระทำความผิดเพื่อพิสูจน์ความผิดนั้นก่อน ตลอดจนถึงความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาที่ว่า ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไม่ใช่ความผิดทางอาญา ทำให้เกิดคำถามว่าหลักการที่ปรากฏในประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งและความคิดเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาในเรื่องความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล มีความสอดคล้องต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากลหรือไม่ ผู้ถูกกล่าวหาในคดีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลควรได้รับการคุ้มครองเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างไร ตลอดจนถึงความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลในประเทศไทยควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยขึ้นหรือไม่ เพียงใด

ประเด็นในการศึกษา

๑. **กฎหมายภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล :** ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลในประเทศไทยมีกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องอยู่ ๒ ฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของกฎหมายทั้งสองฉบับจะพบว่าแนวทางปฏิบัติและบทลงโทษในความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้ผู้พิพากษาที่พบการกระทำผิดสามารถดำเนินการลงโทษผู้กระทำการละเมิดอำนาจศาลได้เลย ซึ่งโทษดังกล่าวรวมถึงโทษปรับและโทษจำคุก ในขณะที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้ในกรณีที่ลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดด้วยโทษปรับหรือจำคุก ต้องเปลี่ยนองค์คณะที่พิจารณา ส่วนอัตราโทษนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดอัตราโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาทและโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน ในขณะที่

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดอัตราโทษปรับไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท และโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน

๒. กฎหมายระหว่างประเทศที่ไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิก : ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) กติการะหว่างประเทศฉบับดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ไปยังรัฐภาคีให้มีการเคารพสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของบุคคล รวมถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

๓. ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลในต่างประเทศ : จากการศึกษาบทต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณีและกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้แก่ สหราชอาณาจักร อินเดีย สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่าทุกประเทศมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดอำนาจศาล หากแต่มีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป เช่น ขอบเขตการใช้อำนาจของศาลในการตีความ “การละเมิดอำนาจศาล” หรืออัตราโทษ อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีจุดร่วมกันในเรื่องการคุ้มครองบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าละเมิดอำนาจศาลภายใต้หลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือความพยายามสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและขอบเขตการละเมิดอำนาจศาล

๔. ความชอบด้วยกฎหมายอาญาของความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล : กฎหมายต้องมีความชัดเจน โดยเฉพาะกฎหมายที่มีบทบัญญัติในการลงโทษผู้กระทำความผิด ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลได้กำหนดอัตราโทษปรับและโทษจำคุกไว้ แต่แนวทางปฏิบัติที่ผ่านมาพบว่าบทบัญญัติที่กำหนดให้การกระทำใดบ้างที่เป็นการละเมิดอำนาจศาลยังไม่มี ความชัดเจน เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้ศาลมีอำนาจ “ออกข้อกำหนดใด ๆ” ซึ่งก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและไม่ชัดเจนของรายละเอียดลักษณะความผิดฐานในการละเมิดอำนาจศาล นอกจากนี้ข้อกำหนดของศาลดังกล่าวยังเป็นอุปสรรคต่อประชาชนทั่วไปในการเข้าถึงรายละเอียด เนื่องจากไม่ได้มีการเผยแพร่เป็นการทั่วไป

๕. ความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา : การพิจารณาว่าความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลของประเทศไทยไม่ใช่โทษทางอาญา ตามความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาที่ ๔๔๔/๒๕๒๘ ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องต่อประเด็นความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนภายใต้กติการะหว่างประเทศ โดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Court of Human Rights) เคยวางหลักว่า ไม่ว่าโทษจะมีชื่อเรียกว่าอย่างไร แต่หากมีโทษจำคุกเกี่ยวข้อง การรับรองสิทธิของบุคคลตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องเกิดขึ้น คำตัดสินดังกล่าวมีขึ้นเพื่อป้องกันมิให้รัฐสมาชิกหลีกเลี่ยงการให้หลักประกันเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยการบัญญัติฐานความผิดลงในกฎหมายอื่นนอกเหนือจากกฎหมายอาญา

อนึ่งเมื่อความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลของประเทศไทยไม่ใช่โทษทางอาญา ยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาในประเด็นดังต่อไปนี้

๕.๑ หลักการไม่พิจารณาโทษสองครั้ง (Non bis in idem) หลักการไม่พิจารณาโทษสองครั้ง หรือหลักบุคคลย่อมไม่ถูกลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญานี้ แม้ประเทศไทยจะรับรองหลักการดังกล่าวในการกระทำความผิดทางอาญา แต่กลับมิได้รวมถึงกรณีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลด้วย ดังนั้นหากผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลและมีความผิดฐานอาญาร่วมด้วยเป็นกรรมเดียวกัน แนวทางที่ผ่านมากลับตีความว่าความซ้ำซ้อนดังกล่าวเป็นคนละกรรม ส่งผลให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องรับโทษในการกระทำความผิดกรรมเดียว แต่รับโทษสองครั้ง

๕.๒ สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาในความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล เมื่อความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไม่ใช่ความผิดที่มีโทษทางอาญาแล้ว สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองภายใต้การกระบวนยุติธรรมทางอาญา ปัญหาที่เกิดขึ้นในการพิจารณาคดีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลในประเทศไทย ได้แก่

๑) **การพิจารณาคดีโดยศาลที่เป็นกลาง** หลักการนี้มุ่งหมายให้ศาลที่พิจารณาคดีต้องไม่ตัดสินภายใต้อคติหรือจากความเสียหายส่วนตัว ซึ่งเมื่อกลับมาดูกระบวนการพิจารณาคดีเรื่องละเมิดอำนาจศาลแล้วพบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมิได้กำหนดให้มีการเปลี่ยนองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาดังนั้นการพิจารณาและลงโทษจำเลยในความผิดฐานดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดความสงสัยแก่บุคคลทั่วไปว่าศาลที่พิจารณาคดีจะมีความเป็นกลาง ปราศจากอคติหรือไม่มีส่วนได้เสียหรือไม่เพียงใด เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรใด ๆ ที่กำหนดให้ต้องมีการเปลี่ยนองค์คณะที่พิจารณาหรือผู้ถูกกล่าวหาสามารถแถลงคัดค้านผู้พิพากษานั้น ๆ ได้

๒) **สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสู้คดี** ผู้ถูกกล่าวหาในคดีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไม่ได้รับการคุ้มครองดังเช่นจำเลยในคดีอาญาอื่น ๆ เช่น สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการเตรียมการสู้คดี

๓) **การเยียวยาผู้ถูกกล่าวหาในคดีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล** เมื่อความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไม่ถูกพิจารณาว่าเป็นความผิดในทางอาญา หากในเวลาต่อมาศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาพิพากษาว่าผู้ที่ถูกลงโทษในความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลไปแล้วนั้น มิได้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล บุคคลผู้นี้จะไม่มีสิทธิได้รับการเยียวยาชดเชยความเสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนจำเลยและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ แต่อย่างไร

๖. อัตราโทษความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล อัตราโทษปรับและอัตราโทษจำคุกในความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลได้ถูกกำหนดไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงควรพิจารณาว่าอัตราโทษดังกล่าวยังคงมีความ

เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ นอกจากนี้ข้อเท็จจริงข้อเท็จจริงและโทษจำคุกตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มีความแตกต่างกับข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ อีกด้วย จึงสมควรที่จะทบทวนความสอดคล้องในเรื่องบทกำหนดโทษของความผิดฐานดังกล่าวของกฎหมายทั้งสองฉบับ

ข้อเสนอแนะ

บทบัญญัติเรื่องความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลยังคงมีความจำเป็นในฐานะเครื่องมือของศาลในการรักษาความสงบเรียบร้อยในการพิจารณาคดี อย่างไรก็ตามการบังคับใช้ความผิดฐานดังกล่าวมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑. หากมีการละเมิดอำนาจศาลเกิดขึ้นต่อหน้าศาลในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลที่พบเห็นการกระทำดังกล่าวควรมีอำนาจที่จะตัดเตือนหรือไล่ออกจากศาลเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในการดำเนินคดี

๒. ข้อกำหนดของศาลในเรื่องความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลต้องมีความชัดเจน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงและรับทราบได้ล่วงหน้า โดยในเบื้องต้นศาลอาจทำการเผยแพร่เป็นการทั่วไปผ่านทางเว็บไซต์ของศาล และในอนาคตข้อกำหนดเรื่องการละเมิดอำนาจศาลเหล่านี้ควรได้รับการพิจารณาโดยออกเป็นกฎหมายจากฝ่ายนิติบัญญัติ

๓. เมื่อมีการดำเนินคดีละเมิดอำนาจศาล ควรให้สิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (fair trial) เช่น สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการเตรียมตัวสู้คดี สิทธิในเผชิญหน้ากับพยานหลักฐานกับผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)

๔. หากการกระทำละเมิดอำนาจศาลใดเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับความผิดอาญาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาอยู่แล้ว ควรที่จะดำเนินคดีอาญาตามปกติ และหากเป็นการกระทำซึ่งหน้าศาล ให้ศาลที่พบความผิดส่งเรื่องให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดอาญานั้นต่อศาลอีกองค์คณะหนึ่งเลย ซึ่งทำให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินคดี และรักษาไว้ซึ่งการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดี

ในกรณีที่การกระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลเกิดขึ้นระหว่างการพิจารณาคดีแพ่ง ศาลที่อยู่ในการพิจารณาอาจตัดเตือนหรือไล่ออกจากห้องพิจารณาหรือหากบุคคลดังกล่าวยังไม่เชื่อฟัง ให้อัยการในท้องที่ที่ศาลตั้งอยู่เป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องในการดำเนินคดีกับผู้ละเมิดอำนาจศาลต่อไป

๕. โทษในความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลควรแก้ไข กล่าวคืออัตราโทษปรับจากไม่เกิน ๕๐๐ บาท เป็นไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อให้สอดคล้องกับค่าเงินในปัจจุบันและอัตราโทษจำคุกควรแก้ไขจากจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน เป็นไม่เกิน ๑ เดือน เนื่องจากระยะเวลาจำคุก ๑ เดือนเป็นระยะเวลาที่เพียงพอในการรักษาความสงบเรียบร้อยของศาลแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นการสอดคล้องกับอัตราโทษตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ อีกด้วย

๖. ในระหว่างที่ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลยังไม่ได้รับการรับรองว่าเป็นความผิดที่มีโทษในทางอาญา หากผู้ถูกลงโทษจำคุกในคดีดังกล่าวได้อุทธรณ์หรือฎีกาแล้วศาลมีคำพิพากษาในเวลาต่อมาว่าบุคคลดังกล่าวไม่ได้กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล บุคคลผู้นี้ต้องได้รับการเยียวยาชดเชย โดยอาศัยพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องจากการที่บุคคลถูกจำคุกโดยที่ไม่ได้กระทำความผิดถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ซึ่งการเยียวยาบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถือเป็นหนึ่งในภารกิจของกองทุนยุติธรรม